

Прозор се отвара према свету

Ово су речи Умберта Фјорија о Клаудију Дамјанију: „... деминутиви, хипокористици, усклици и узвичници, разнежености, идиље... Дамјани себи дозвољава све оно што неписана правила сада већ столетног поетичког бонтона забрањују (или барем не саветују)... Суочени смо, заправо, с једном радикалном антимодерном идејом поезије, рођеном из одбацивања сваког авангардизма, сваког 'напретка', сваког фетишизма Новог.“ И, заиста, тешко је не приметити особиту позицију Клаудија Дамјанија у контексту савремене италијанске поезије. Фјоријеве речи о Дамјанијевој антимодерности у свему стоје, као што стоји и запажање Валентина Зајкена, још једног значајног италијанског песника, о Дамјанијевом „модерном неокласичном стилу“. Али како се, онда, извући из апорије пред коју нас ставља ова поезија, може ли се у исто време бити и модеран и антимодеран? Чини се, у ствари, да ова противречност, ова амбиваленција, на најбољи начин сведочи о поезији с којом се немало изненађени суочавамо. Наиме, Дамјани говори о „антимодерним“ стварима на „модеран“ начин, па тако можемо имати модерну синтаксу, али антимодерну лексику, антимодерну сензибилност, али модерну интонацију... итд. Може се чак рећи и да је Дамјани модернији од модерних, или да је барем савременији од њих, будући да његова поезија, заједно с поезијом Умберта Фјорија, или Валерија Магрелија, или Фабија Пустерле, и неких других песника, отвара широм врата стваралачком искораку из двадесетог века и његових основних поетичких токова.

Клаудио Дамјани потиче из круга песника, окупљених око римских часописа *Braci* (1980-1984.) и *Prato pagano* (1980-1987.), који одбацују експериментализам и неовангардне поетике доминантне тих година на италијанској песничкој сцени. Реч је о покушају рекулпације италијанске и класичне песничке традиције (од Хорација и Вергилија, до Петрарке и Пасколија), у

потрази за новим транспарентним песничким исказом који неће бити оптерећен ни нарцисистичким језичким играма, ни асоцијативним техникама симболистичких поетика. Требало је језик вратити поезији, који је била изгубила. „Језик је јасност између имена и ствари“, недвосмислено каже Дамјани, и у овим речима имплицитно је садржана критика поезије као текста који се затвара у властиту аутореференцијалност, ограђујући се од света или га у потпуности укидајући. „Текстуализам“ је за ове песнике био само још једна у низу идеолошких елаборација реалног. Иза оваквог става несумњиво стоји искрена вера да је могућ песнички језик који заиста повезује речи и ствари, језик који уме да разговара са светом око себе, као и да пусти да нам тај свет говори кроз њега. Није, дакле, по овим песницима (Дамјани, Бепе Салвија³...), стварност ограничена и посредована језиком („нема ничег изван текста“, „границе мог језика су границе мог света“ и слично), него је, напротив, шира и доступна, те се у песничком језику и сама оглашава. Ствари уопште нису тако компликоване, како се то чинило претходној генерацији онтологије језика и децентрираног (постмодернистичког) субјекта, свет је ту да бисмо га волели, све што је створено лепо је и има глас и може се с њим разговарати. А да ствари стоје тако, доказ је и сама песничка традиција, од класичних грчко-римских песника и Петрарке, све до песника новечента који су успели да измакну доминантним модернистичким матрицама. У том смислу, ова је поезија по много чему *неоантичка*, ако под овим термином, заједно са италијанским филозофом Мариом Перниолом, подразумевамо мишљење/певање које напушта картезијанске оквири западњачке модерности не би ли усвојило савременост (која није нужно модерна) те, ослобођено јаким историјских концепата пројектованих у будућност, поново открило непосредовану садашњост. Сам Дамјани о томе каже: „... једна нова књижевност

³ По многим, и по самом Дамјанију, најдаровитији аутор у овој групи песника, који извршио самоубиство у тридесет и првој години живота. Од Бепе Салвије, Дамјани и преузима синтагму *cielo celeste* („небескоплаво небо“), по којој носе наслов Дамјанијева последња збирка и овај избор на српском,

заснована на реалности, на стварима (само, молим вас, не реалност као друштвена реалност, него као реалност и тачка, без придева, то јест егзистенција у чистом стању, уз сву задивљеност и одговорност које имплицира). У средишту није више ја, с његовим бескорисним лавиринтима, него свет. Прозор се отвара према свету.“

Није потребно превише се удаљавати, преносити се у замљујуће симболе и метафоре, или се, пак, „повлачити у себе“, у своју исконструисану софистицирану субјективност. Треба се, напротив, *ошварати*, свет је „ту-споља“ и „ту-пред-нама“, свет је „ту-близу“ и није мутан и неизрецив. Ваздух, ветар, светлост, сва створења света ту су, чине свет, украшавају га и осмишљавају. То је светковина света. Оно што видимо, можемо и да искажемо, свет је иманентан и нема га потребе трансцендирати и пројектовати у оностраност или „текст“, али ако је јасан и прозиран, светао и „добар“ у крајњој линији, то не значи да је саморазумљив, јер *иманенција светиа осштаје штајна*, то како свет постоји, то како су његови делови чудесно усклађени, то остаје велика мистерија, без које, тај свет, не би ни могао постојати. Нема потребе очајавати, дошли смо на свет да бисмо га славили, да бисмо и сами били део те непрекидне линије еволуције и постајања. Ми смо, заправо, повлашћени, јер је и нама додељена властита улога у том световању света. Па ни смрт онда није прекид, поништавање, распадање, него, супротно, потврда те величанствене линије континуитета.

Дамјанијев језик је „благо“ конотативан, и никада не губи равн денотације, јер свет је стваран, па зашто бисмо га онда изнова конструисали у језику. *Језик је прозирни медијум речи који љузива реалношћ ван уобичајаној односа субјекта и објекта*. Ми смо у свету онолико колико смо са другима. Нема бивствовања пре другог или без њега (Левинас), само се са другима може бивствовати, а бивствовање у свету је увек са-бивствовање. Ако је тако, онда језик има мало тога да каже и уједно веома много. Мало, утолико што нема шта да „измишља“, све је већ дато и савршено је оправдано, много, јер је бесконачан низ створења која чине свет и која

кроз језик (песнички) проговарају, потврђујући *правду* света. Означитељ треба да ишчезне у означеном.

Дамјанијеви референти су сва створења и све оно што нас окружује, земља, небо, плаветнило, ваздух, сунце, месец, звезде, планине, ливаде, биљке и животиње, врапци, овце, мачке, ласте... присуство живота, дакле, у свим његовим видовима. Одмах ћемо приметити да је овај референти свет с оне стране историје и свакодневице, али снага ове поезије и потиче управо из уверења да природа (која је вечна) превазилази историју (која је пролазна) и да је у себи садржи, те да је заправо она, природа, наш свет у чистом стању. Све што постоји, ту је пред нама, и има своје (право) место. У природи нема хијерархије, ствари су јукстапониране и поређане, све има једнак и непоновљив значај. А улога поезије је да свакој ствари да глас, не повлашћујући ниједну, отуда и синтакса с пуно везника конјункције (то често „и“) којима се, заправо, ствара низ референата који се додају један другоме, остајући при томе равноправни, као што су и сва створења, иако различита, равноправна по свом уделу у догађању природе, без обзира на то ком „виду живота“ припадају, органском или неорганском. У свом бивствовању, сва бића су, заправо, *свешта*, каже нам Дамјани: „То значи да су жива бића обликована, њихови делови су у посебном складу, чудесном, који чини да она постоје, доводећи их на праг бивствовања, као на неки олтар. Олтар на којем гори живот, гори садашњост. По томе су света.“

Постоји нека универзална правда, нека мистериозна евиденција у свету једнаких а различитих ствари. Такав поредак света је *ојравдан* и *смислен*, свет је свет, ствари су ствари, и не желе да буду ништа друго. Све је то што јесте, у својој истости и, уједно, различитости, у свом заједништву с другим стварима, и све на свој начин учествује у свету који је истовремено очигледан и тајанствен. Тајанствен, јер је невидљива и тајанствена та „супстанца“ бивствовања која све везује, и органске и неорганске видове живота. Све је као што треба да буде, и не може да буде другачије, све је ту где јесте и не може да не буде на правом месту. Тако гледано, поезија може бити само похвала, ода свету, то јест његово *ојравдавање*.

Слављење живота не односи се само на оно што се одвија *на земљи*, укључујући у поетски говор и научни дискурс, биофизику, Дамјани ову медитативну фрањевску похвалу свету преноси и *на небо*. Васиона није виђена као складиште материје и физичких сила, него као нешто живо („атоми“ су живи) што није далеко и хладно, него је близу и топло. Наиме, овде се васиона схвата као простор-време, или, боље речено, еволутивно време које унутар свог унутрашњег простора, ствара материју, „живот“. Дамјанијева „космолошка“ рефлексија у виду песама које преузимају и поетизују дискурс есеја, те призивају у сећање текстове пресократских филозофа, доиста успевају да повежу земљу и космос, и изазову осећај солидарности у нама са свим познатим и непознатим бићима и телима, будући да је по песнику хармонија која влада на земљи иста она која влада и у универзуму – као што постоје бића на земљи, сигурно постоје и бића на небу.

Овде треба поменути и утицај који је на Дамјанија извршила стара кинеска поезија – још као двадесетогишњак прочитао је чувену антологију Мартина Бенедиктера „Кинеска поезија епохе Танг“ – и преко те поезије, таоистичко учење које претпоставља хармонију света и живот у складу с природом и космосом. Бивствовање, или живљење, није *предузимање*, него постизање равнотеже, *усклађивање* са већ постојећим. Тако је и у Дамјанијевим песама, нема потребе ништа предузимати, нема потребе ништа радити, све је већ урађено, остаје нам само да се отворимо, као биљке и животиње, „бескрају“ већ створеног. Све је у вези са свиме, и ако је тако, те ако желимо да и ми да будемо у вези са свиме, морамо да се укинемо (или барем редукујемо) као „субјекат“, само онда можемо постати „део“ света и учествовати у његовој равнотежи.

У оваквој ситуацији метафоризација и симболизација бивају сведене на најмању могућу меру. Јер шта ће нам метафоре и симболи, кад ништа не пре-носимо, кад је све што јесте то што јесте и не упућује на друга („дубља“) значења. Али, потребно нам је „анимирање“, одређена „хуманизација“ природе и живих бића, морамо пустити и друге да говоре да бисмо учествовали у разговарању света. Томе и служи песнички језик, да се и други пред-

ставе и огласе. Код Дамјанија, и жива и нежива бића сасвим природно говоре, наиме и она постају „субјекти“, па свет није више инертна маса „објеката“ које субјекат обделава, него бесконачна скупина субјеката, или још боље, непрегледно мноштво бића с оне стране субјект-објект односа, бића истих и уједно различитих, која имају шта да кажу, јер је и језик на неки начин део природе („језик омогућује природи да говори...“).

По много чему Дамјанијеви пејзажи су идилични, куће су „чисте“ и урониле у пејзаж који их окружује, небо је „небескоплаво“ (*celeste*) или „азурно“ (*azzurro*), звезде су „светлцаве“, као и окна, сунце „блиста“, све је прозирно и бистро, све означено сјајним и чистим светлом... али, можда, можда би тачније било рећи да у овој поезији, заправо, све показује најбољи део себе, јер се у том делу најбоље испољава његов разлог постојања. Управо зато што природа није виђена као психичка пројекција субјекта, нису толико ни потребна њена гранична стања, поремећаји у систему као ресурси метафоризације света. У таквим стањима, као што каже песник, треба пустите „елементе“ да се „издувају“ и не треба их „изазивати“, не треба, заправо, од њих правити чудовишта (метафоре). Наиме, природу и жива бића треба „описивати“ („Хтео бих само да опишем/ оно што видим, не друго/ не желим да изумевам...“), зато што је свет евидентан, те се евиденцији света треба слободно препустити. Свако „изумевање“, као што рекосмо, већ је конструкција и психологизација света и његово пустошење („пустања субјекта“).

Синтакса Дамјанијевог језика, у основи модерна, прилагођена је ритмовима ходања и перцепције, описивања и именовања. То је, дакле, ритам језика који се не затвара у себе, него покушава да се усклади с ритмовима амбијента кроз који субјекат пролази. Има доста понављања и на њима почива динамика ових пејама, једна реч бива поновљена неколико пута и расута по целој песми, има доста деитика, „овде“, „ту“, „сада“, који нас стално опомињу и смештају, као гаранте простор-времена, унутар одређеног амбијента. Лексика, дакле, није сврха себи, разноврсности има таман колико је потребно да се изрази оно што песник

хоће да каже. Јер и ритмови природе почивају на понављањима, и „лексика“ природе је на неки начин сведена, као што је и свако њено оглашавање заправо један деитик, природа нам стално говори „ту сам, ту сам“, „овде и сада“, као што то чини и Дамјанијева песма. „Ми смо унутар природе и изван ње нема ничега“, каже Дамјани, мислећи при томе да је, у онтолошком смислу, и читава наша цивилизација, па, дакле, и наше модерно постиндустријско доба само део те једне и јединствене природе изван које није замислива ниједна егзистенција. Природа је у ствари савршена (бескрајна) машина у којој се непрестано нешто дешава, stroj сложенији од сваке могуће људске конструкције.

Дамјанијева поезија није монолог, чак и када се директно не обраћа другом бићу, она разговара са светом око себе. Песникови саговорници су и биљке и животиње, ласте, овце, врапци... чак и планине! Нико овде нема предност, у природи не постоји дискурзивна хијерахија, свако има своје место и свако учествује у овом дијалошком заједништву. Поступак антропоморфизације бића и појава омогућује Дамјанију да приђе свакој ствари на свету и да се стави на њено место. Јер *сџавиши се на нечије местио* јесте једини начин да разумемо другог, кад већ не можемо у потпуности да редукујемо своју субјективност и саможивост с којом смо рођени.

Иако лишен друштвеног и историјског контекста (критичке „ангажованости“), овај отворени став према свету код Дамјанија имплицира својеврсно етичко значење. Једноставна радост, доброта, добронамерност, благонаклоност, артикулишу један морални „карактер“ који на свој начин исписује апологију света. Свет је, као такав, вредан, живот је, као такав, вредан живљења, сва бића су вредна живљења, то је морални хабитус и порука ове субјективности која изопштава себе из актуелне свакодневице. Да бисмо били морални, не морамо бити ни модерни ни ангажовани.

Свет има свој *разлој њосиојања* и никакав нихилизам то не може да оспори. Свет је много више од људске историје и друштвености. Не постоје историја и њени злочини, не постоје „друштвеност“ и њено насиље, не постоје свакодневне перипе-

тије савременог начина живљења које то могу да измене. У том смислу, свет је исти као што је био и пре хиљаду година, и ту се ништа није променило. „Ватра“ времена која данас гори, иста је она што је „сагорела хероје“, иако се наше време не може упоредити са херојским временима. Није онда необично што Дамјани у својим песмама толико прибегава пресократској филозофији у којој се свет доживљава као непокретна али динамична целина (Парменидова „лопта“), као фиксираност и промена у исто време.

Управо зато што своју садашњост не смешта у актуелну свакодневицу, Дамјани може да је повеже са прошлошћу и будућношћу. Заправо, у овој слици света садашњост већ у себи садржи и оно што је прошло и оно што ће се тек догодити. Тако су сва бића, и она која живе и она која су умрла и она која ће се тек родити нераскидиво повезана и чине једну нераздвојиву заједницу. Заједништво је, наиме, Дамјанијева „онтологија“, бити значи бити-са-другима, у заједништву са свим створењима света, и то заједништво прелази границе између садашњости, прошлости и будућности. Постојање је континуално протицање кроз све димензије времена – све што се десило, још увек је ту, све што ће се десити, већ је у нама.

Дејан Илић

Белешка о аутору

Клаудио Дамјани рођен је 1957. у градићу Сан Ђовани Ротондо (Пуља) у подножју Монте Гаргана, ту и проводи рано детињство, у рударском насељу, где му отац ради као управник. Од своје пете године живи у Риму, завршио је књижевност. Један је од оснивача часописа *Braci* који је излазио у првој половини осамдесетих. Прву књигу *Фрашурно* објављује 1987, а потом следе *Моја кућа* (1994), *Рудник* (1997), *Хероји* (2001), *Око ватре* (2006), *Сањајући Ли Поа* (2008), *Песме* (избор Марка Лодолија, 2010), *Смоква на шврђави* (2012), *Ода Монџе Сорашеу* (плакета с цртежима Ђузепе Салаваторија, 2015) и *Небескојлава неба* (2016). Приредио једно издање посвећено Хорацију, објавио и есеј о поезији *Тешка лакоћа. Белешке за њесничку радионицу* (2016). Заступљен у домаћим и страним антологијама савремене италијанске поезије; на шпанском, књига изабраних песама *Héroes y otros poemas* (Editorial Pre-textos, Валенсија, 2016).